APLICAREA REFORMEI AGRARE DIN 1921 ÎN PLASA MARGHITA, JUDEȚUL BIHOR

de

BLAGA MIHOC

În plasa Marghita, ca dealtfel în întreaga Transilvanie, lupta țărănimii pentru pămînt se suprapunea, la sfîrșitul primului război mondial, cu aceea pentru realizarea unității naționale. Frămîntările țărănești vizau, în primul rînd, o reformă agrară, adică împărțirea moșiilor între țăranii săraci. Pentru realizarea acestui deziderat, țăranii români și maghiari acționau în deplin acord. În sprijinul țărănimii angajate în lupta pentru pămînt au venit Consilile naționale comunale constituite, precum se știe, în noiembrie 1918[1]. Ele au intervenit în multe cazuri pe lîngă oficialități, cerînd împroprietărirea țăranilor. Astfel, membrii Consiliului național român din Almaș au cerut prefecturii, la 5 decembrie 1918, arendarea de către țărani a pămînturilor din hotarul lor. „Poporul nostru așteaptă cu cea mai mare încredere fapta cea mare și arzătoare a împărțirii pămîntului. Pentru a putea trăi, poporului comunei Almaș, alcătuit din 80% mici proprietari și muncitori agricoli, îi trebuie pămînt. Dar în teritoriul comunei noastre sunt numai proprietăți mari. Din suprafața acestuia cam 1 600 iugăre cadastrale sînt date în arendă, iar acum un mare proprietar voiește să dea în arendă o suprafață de cca 800 iugăre. Pînă la înfăptuirea reformei agrare cerem să ni se arendeze nouă și acest teritoriu"[2]. Cu ocazia unei întruniri a reprezentanților consiliilor naționale convocate la prefectura județului Bihor din Oradea, la 2 decembrie 1918, reprezentantul comunei Popești, Silaghi Vasile, mergînd mai departe propunea oficialităților nu doar împărțirea moșiilor între țărani, ci chiar stăpînirea co-

[1] Vezi pentru această chestiune Ioan Popovici, Veronica Covaci, Gheorghe Mudura, Iudita Călușer, Mihai Apan, Ana Ilea, Andrei Caciora: 1918. *Bihorul în epopeea unirii. Documente*, Comitetul de cultură și Educație Socialistă al Județului Bihor, Arhivele Statului Bihor, Oradea, 1978, 475 pagini.

[2] Arhivele Statului din Oradea, fond *Prefectura județului Bihor*, pachet 24, 1918, dos. 78 (apud Liviu Botezan, Teodor Pavel, Vasile Șchiopu, *Acțiuni ale țărănimii din județul Bihor în perioada decembrie 1918 — aprilie 1919*, în *Lucrări științifice*, Seria B, 1969, p. 284).

https://biblioteca-digitala.ro

	Denumirea comunei	Numărul locuitorilor: Români	Maghiari	Alte naționalități	Total	Nr. de case	Suprafața iugăre
1.	Abramul de Sus	298	334	45	677	144	1 488
2.	Abramul de Jos	321	224	229	570	101	1 577
3.	Albiș	27	1 003	33	1 063	210	5 090
4.	Almaș	1 648	81	96	1 825	343	5 655
5.	Balc	98	1 070	120	1 288	240	5 100
6.	Buduslău	2	1 043	26	1 070	230	3 093
7.	Bogeiu	466	9	29	483	104	583
8.	Borumlaca	318	4	590	906	122	2 369
9.	Budoi	12	107	976	1 095	201	1 561
10.	Chiraleu	546	73	7	626	92	2 632
11.	Cheț	464	645	24	1 133	238	3 679
12.	Chiribiș	291	21	15	327	74	1 314
13.	Chișlaz	625	16	2	654	133	1 945
14.	Ciutelec	514	195	66	776	147	4 871
15.	Cohani	180	115	7	302	40	622
16.	Crestur	483	174	24	681	200	2 285
17.	Cuzap	604	278	157	1 139	164	6 443
18.	Derna	366	383	78	827	75	1 677
19.	Dernișoara	622	—	28	650	218	2 095
20.	Dijir	446	86	36	568	80	2 233
21.	Făncica	292	43	4	339	78	1 190
22.	Fordulău	15	—	293	308	30	289
23.	Ghenetea	577	13	13	590	93	—
24.	Ghida	303	15	11	329	52	1 157
25.	Hincești	173	—	—	173	33	267
26.	Huta Voievozi	—	—	586	586	85	1 650
27.	Iteu	483	174	24	681	200	2 285
28.	Marghita	—	3 718	1 705	5 855	619	6 271
29.	Margine	557	86	33	676	133	2 509
30.	Mișca	80	1 451	46	1 581	280	4 277
31.	Petreu	142	—	1 376	1 518	281	4 170
32.	Poclușa	44	664	20	728	136	2 235
33.	Popești	714	39	38	971	160	3 470
34.	Săcălăsău	365	—	659	1 053	222	2 973
35.	Săldăbagiu	531	13	39	593	125	1 259
36.	Sînlazăr	510	24	14	549	101	1 511
37.	Sărsig	463	20	8	491	223	991
38.	Satu Barbă	348	128	20	496	121	2 124
39.	Spurcani	446	4	13	463	102	1 507
41.	Suplac	313	1 571	438	2 318	431	4 523
42.	Șuiug	572	138	17	726	120	2 054
43.	Varviz	503	15	24	542	117	1 213
40.	Vărzari	—	7	326	333	52	2 472
44.	Voievozi	589	3	14	606	142	3 956
45.	Tăuteu	159	1 210	169	1 538	258	4 660
46.	Tria	593	22	72	687	147	2 044
	Total	16 583	15 219	9 407	41 209	7 497	117 368[8]

https://biblioteca-digitala.ro

lectivă a acestora[3]. Firește că propunerea sa, frumoasă ca principiu, nu corespundea nici pe de parte cu ceea ce efectiv solicitau în acel moment țăranii, și mai ales cu ceea ce erau dispuse să accepte autoritățile. Atmosfera revoluționară de la sfîrșitul războiului încuraja, însă, cele mai îndrăznețe idei, precum și apariția unor „organisme" politice populare, care afișau de cele mai multe ori o atitudine radicală. Așa, bunăoară, ideea exproprierii moșiilor și a împărțirii lor între țărani, îmbrățișată în acele zile fierbinți de către toți sătenii, și-a găsit o concretizare în organizarea așa-numitelor „consilii populare ale agricultorilor". Un astfel de consiliu s-a creat și la Marghita, în 19 decembrie 1918, în scopul exproprierii Abației Mölk[4]. Au urmat, apoi, după preluarea puterii de către autoritățile românești, arendările forțate și, în fine, aplicarea reformei agrare[5]. În momentul aplicării reformei agrare plasa Marghita ocupa o suprafață totală de 118 107 iugăre cadastrale[6] (680 km^2) din cele 1 372 187 iugăre (7 897 km^2) ale întregului județ Bihor din acel timp, și cuprindea 46 de comune, locuite, după o statistică din 1920, de o populație totală de 41 209 locuitori, din care 16 583 erau români, 15 219 erau maghiari și 9 407 de alte naționalități[7]. Repartizarea pe comune a suprafeței și a locuitorilor în 1920 era cea din tabelul de pe pagina 210.[8]

Era, prin urmare, o plasă destul de întinsă, cu o populație mai rară, alcătuită în majoritate din locuitori de alte naționalități (24 626 din cei 41 209). Terenurile cultivabile erau așezate într-o zonă de șesuri și dealuri de fertilitate medie, care, însă, muncite și îngrășate (gunoite) în mod corespunzător, asigurau o recoltă suficientă pentru hrănirea întregii populații din comunele plasei. Războiul îndelungat a cauzat, însă, pe lîngă mari distrugeri economice, prin deteriorarea mijloacelor de producție, a inventarului agricol în special; și o oarecare scădere demografică. De aceea, țăranii așteptau cu nerăbdare aplicarea reformei agrare, exproprierea marilor moșii și împroprietărirea lor, adică. Ordinul de începere a exproprierii, dat în temeiul legii din 23 iulie 1921, a sosit în

---

[3] *Ibidem*, p. 283.

[4] Pentru a calma agitațiile țărănimii, Consiliul național maghiar a întemeiat la Oradea, în 19 februarie 1919, o Comisie județeană pentru înfăptuirea reformei agrare din Bihor, a cărei activitate s-a limitat doar la proclamarea unor principii teoretice interesante, dar ineficiente (Arhivele Statului din Oradea, *fond Consiliul Național Român Oradea, Bihor*, pachet III, 1919, dos. 290, f. 1).

[5] Ordinul de aplicare a reformei agrare din 1921 a sosit în Bihor, așa cum am arătat altădată, în 10 mai 1922. În realitate, însă, organele de expropriere și împroprietărire s-au constituit încă din primăvara anului 1920, în urma decretului din 21 aprilie al guvernului Alexandru Averescu (L. Botezan, V. Șchiopu, *Lupta țărănimii din județul Bihor pentru pămînt în prima jumătate a anului 1920*, în *Lucrări științifice, seria istorie*, Oradea, 1973, p. 94).

[6] Un iugăr cadastral este egal cu 1600 stînjeni iar un stînjen cu 0,89648 m (B. Mihoc, *Aplicarea reformei grare din 1921 în orașul Oradea*, în *Crisia*, 1980, p. 654).

[7] *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite* de C. Martinovici, N. Istrati, Cluj, Institutul de arte grafice „Ardealul" 1922, p. 14.

[8] *Ibidem*

https://biblioteca-digitala.ro

Bihor la 10 mai 1922[9]. Ca atare, începea activitatea organelor de aplicare a reformei agrare[10], între cele mai operative s-au dovedit comisiile de ocol. Astfel, dacă în perioada dintre 10 mai—10 iunie 1922 comisiile de ocol vor activa doar în zonele Beiuș, Ceica, Cefa, Oradea și Salonta, din 11 iunie își vor începe activitatea și cele din plasele Marghita și Săcueni.[11] Pînă în toamna anului 1922 comisia de ocol Marghita a expropriat aproape întreaga suprafață ce cădea sub incidența legii din comunele plasei. În întreaga plasă Marghita, a fost expropriată, astfel, conform unui calcul pe care l-am făcut după consultarea unui vast material documentar, aflat în mai multe fonduri arhivistice, o suprafață totală de 18 996 iugăre 1 556 stînjeni[12]. Această suprafață provenea, în majoritatea ei, de la moșierii particulari, expropriați în cele mai multe cazuri ca absenteiști, dintre care amintim pe: Theodor și Rafael Zichy (2 810 iugăre 21 stînjeni în Abramul de Sus și de Jos, Chiraleu, Cuzap, Huta, Voievozi), Iosif Stubenberg (1 294 iugăre 2 stînjeni în Albiș și Crestur), frații Wertheimstein (1 061 iugăre 945 stînjeni în Ciutelec), frații Tiberiu și Vasile Kobusitsky (440 iugăre 930 stînjeni în Petreu), Susana Károly (1 265 iugăre 1 550 stînjeni în Cheț), Barány Maria (554 iugăre 556 stînjeni în Derna și Dernișoara), I. M. Pincaș (318 iugăre 1 464 stînjeni în Balc), acesta din urmă intrat în posesia proprietății sale tocmai în perioada elaborării legislației de reformă agrară, — și de la cîteva instituții religioase (Abația Mölk, cu 2 698 iugăre 1 471 stînjeni în Budoi, Chiraleu, Iteu, Marghita, Mișca, Popești, Voievozi; Episcopia romano-catolică, cu 2 948 iugăre 9 stînjeni în Poclușa de Barcău și Verzarii de Sus) sau economice și politice (Industria română de petrol din Budoi, cu 224 iugăre 1 580 stînjeni; Fabrica de sticlă de la Pădurea Neagră, cu 563 iugăre 617 stînjeni în Ghida și Huta-Voievozi; composesoratele urbariale și „comunele politice“ propriu-zise din diferite localități cu proprietăți mai mici)[13]. În urma complicatelor lucrări de împroprietărire ce s-au întins pe mai mulți ani suprafața expropriată a primit, conform unei situații din decembrie 1936, următoarea destinație: 5 721

[9] Conform ordinului, exproprierea începea cu moșiile statului, de mînă moartă, și cele particulare. În categoria celor de mînă moartă intrau „acele pămînturi aparținătoare unor instituții ce în trecut foloseau veniturile obținute ... pentru satisfacerea anumitor obligații pe care acum nu le mai aveau“ (B. Mihoc, *loc. cit.*).

[10] Organele de aplicare a reformei agrare alcătuite din funcționari de stat sau delegați ai sătenilor erau de expropriere și de împroprietărire. Cele de expropriere erau Comisia de ocol pentru expropriere și comisia județeană. Cele de împroprietărire erau Comitetul local pentru împroprietărire, Comisia de ocol pentru împroprietărire și Comisia județeană pentru împroprietărire. (D. Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, Editura Academiei R.S.R., București, 1975, p. 85).

[11] *Tribuna*, 1922, nr. 62, p. 2; nr. 63, p. 3; nr. 76, p. 3.

[12] Arhivele Statului din Oradea, *fond Ocolul agricol Marghita*, dos. 40, zilele 1—7.

[13] Arhivele Statului din București, *fond Reforma agrară din 1921 în Bihor*, dos. 602, f. 1—111.

https://biblioteca-digitala.ro

iugăre 679 stînjeni ca teren de cultură unui număr total de 2 969 îndreptățiți, 450 iugăre 1 293 stînjeni ca locuri de casă, 2 347 iugăre 1 207 stînjeni pentru interese generale și obștești, 10 iugăre pentru împroprietăriri speciale a unor decorați cu Ordinul Mihai Viteazul, 2 267 iugăre 1 395 stînjeni aprobate ca vîndute țăranilor agricultori, 10 iugăre 180 stînjeni acordate embaticarilor, adică unor țărani ce foloseau aceste suprafețe de peste 10 ani, 4 348 iugăre 832 stînjeni ca pășuni comunale, 3 840 iugăre 730 stînjeni ca păduri comunale[14]. Observăm astfel, că prioritățile la împroprietărire le-au avut îndreptățiții la terenuri pentru cultură, cărora li s-a distribuit cea mai mare suprafață (5 721 iugăre 679 stînjeni) din terenul expropriat, urmînd în ordine pășunile (4 348 iugăre 832 stînjeni), pădurile comunale (3 840 iugăre 730 stînjeni) și terenurile pentru interes obștesc (2 347 iugăre 1 207 stînjeni). Apreciabilă era, după cum se poate constata (2 267 iugăre 1 395 stînjeni), suprafața vîndută înainte sau în timpul reformei agrare unor cumpărători cultivatori de pămînt, în majoritatea lor țărani. Cele mai numeroase vînzări au fost făcute de către Abația de Mölk[15] către țăranii din Voivozi și Budoi (1 003 iugăre 807 stînjeni), dar nu puține vînzări legale și ilegale au efectuat moșierii particulari. Amintim între aceștia din urmă pe: Várady Szábo din Borumlaca, al cărui pămînt, de 309 iugăre 943 stînjeni, a fost vîndut țăranilor din Varviz, ca pășune comunală, în 1922; Susana Károly din Cheț, care vînduse țăranilor din localitate o suprafață de 745 iugăre 1 426 stînjeni; Strasser Alfred din Sînlazăr, care deși intrase în proprietatea moșiei (92 iugăre 1 405 stînjeni) abia la 17 noiembrie 1917 o parcelase și o vînduse țăranilor în 1921[16]; Iacob Kallos din Făncica vînduse țăranilor o moșie de 160 iugăre achiziționată în 1918. Acest lucru demonstrează că încă înainte de reforma agrară exista un proces de „transferare" al proprietății funciare către țăranii români, datorat puterii economice a gospodăriilor acestora, hărniciei și cumpătării țăranului român, care știa că reînstăpînirea pe pămînturile odinioară ale sale înseamnă în fond o recucerire a țării.

De asemenea, întinsa suprafață acordată pentru pășuni și păduri comunale demonstrează bogăția în vite a locuitorilor din zonă, ponderea mare pe care o au creșterea animalelor și exploatarea și valorificarea lemnului în economia rurală din acele părți. Procesul de repartizare a acestor suprafețe destinațiilor arătate aici a fost în realitate îndelungat și complicat, operațiunile pe care le-a comportat stîrnind nu de pu-

---

[14] *Ibidem*

[15] Moșia abației a fost cumpărată la 1852 de la contele Csaki, cu 380 000 florini. O mare parte din ea a fost canalizată. Din via moșiei s-a construit o conductă lungă de 600 m prin care vinul, „fabricat" adhoc, era transportat la pivnițele abației. În momentul aplicării reformei agrare pe moșie se mai găsea o moară cu aburi și o fabrică de cărămidă și țiglă.

[16] Arhivele statului din Oradea, *fond Consilieratul Agricol Bihor*, dos. 93, f. 1—25, dos. 263, f. 8, dos. 276, f. 5, dos. 296, f. 9; *fond Ocolul agricol Marghita*, dos. 22, f. 31.

https://biblioteca-digitala.ro

ține ori adînci nemulțumiri țărănești. Aceasta pentru că cei puși să înfăptuiască reforma agrară sau să vegheze la înfăptuirea ei comiteau multe abuzuri, „campioni“ fiind în acest domeniu, așa cum o dovedesc documentele, mai ales funcționarii veniți de aiurea.

Agronomul Petre Stănescu din Marghita, bunăoară, profitînd de faptul că pentru locurile de case de cîte 300—400 de stînjeni fiecare, atribuite îndreptățiților, nu se începuse încasarea ratelor anuale ale debitării definitive, adică a prețului de despăgubire, fixat la 400—630 lei, pretindea o arendă anuală (arunc) ce varia după „tocmeală“ între 103—203 lei[17]. Contra acestui abuz împroprietăriții din Marghita au înaintat, la 29 august 1929, o „jalbă“ autorităților centrale de coordonare a reformei agrare, în urma căreia, o inspecție făcută formal, îl determină pe Stănescu să-și limiteze pretențiile la o arendă anuală de numai 53 lei 25 bani pentru fiecare împroprietărit cu loc de casă, agronomul totalizînd, totuși, din aceste încasări peste 60 000 lei[18]. Mai mult, același funcționar, încurajat parcă de blîndețea controalelor forurilor superioare, în loc să arendeze țăranilor din Marghita întreaga rezervă de stat din Abrămuțul de Jos oprește pentru sine terenul mai fertil, ce aparținuse Abației Mölk, lăsînd țăranilor doar pămînturile mai puțin fertile, luate de la contele Teodor Zichy. De pe terenurile astfel sustrase agronomul își putea însuși, spre nemulțumirea țăranilor, o mare cantitate de grîu: „Țăranii n-au fîn (pentru vitele lor — n.n.) remarcă corespondentul Petru Guiu în *Tribuna*, — în timp ce agronomul are 100 (de) care așezate la locuința sa și a lui Alexandru Chiș, să nu fie bătător la ochi“[19]. Dealtfel, agronomul Petre Stănescu primea mari sume de bani și de la cei cărora le arenda ilegal rezervele statului, sau le aproba diferite cumpărări ilegale de pămînt. Așa, bunăoară, de la negustorul evreu Ignatz Lefcovici din Almaș, căruia i-a lăsat în folosință o suprafață cultivabilă de 17 iugăre din rezervele statului, a încasat 25 000 de lei[20].

Un mijloc ispititor de cîștig la îndemîna agronomilor regionali era aprobarea sau anularea, după caz, a unor vînzări legale sau ilegale de pămînturi expropriabile. Așa s-a întîmplat în Spurcani, unde agronomul Mihai Verzariu, mutat ulterior în plasa Salonta, a anulat cumpărarea legală de către țărani a unor pămînturi de la Adolf Tröhlich mijlocind apoi revinderea ilegală a acestui pămînt la „bogătașii din comună, cu preț mai mare ... (deși) aceștia nu erau îndreptățiți la împroprietărire“ primind pentru „larghețea“ sa un „onorar“ de 2 200 lei[21]. La nevoie, atunci cînd țăranii refuzau să-i plătească pentru ieșirile pe teren în vederea măsurătorilor, așa cum ilegal pretindea, Verzariu proceda la amăgirea acestora, spunîndu-le fie că nu vor primi niciodată pămînt, fie

---

[17] *Tribuna*, 1929, nr. 50, p. 2.

[18] *Ibidem*

[19] *Ibidem*

[20] *Ibidem*

[21] *Ibidem*, nr. 77, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

că nu le repartizează pămînturile atribuite dacă nu-i vor plăti o anumită sumă de bani. Așa a procedat, în martie 1924, în satele Ciutelec și Bogeiu[22]. Nu puține au fost cazurile de vînzări sau arendări ilegale către speculanți veroși, pe care le practicau moșierii, a unor pămînturi exproprìabile. Așa, bunăoară, contele Károly vînduse, în preajma exproprierii, notarului Kucssovszky din Suplacul de Barcău o moșie și o moară contra sumei de 1 650 000 de lei, spre nemulțumirea țăranilor ce munceau din moși-strămoși acel pămînt, în parte. Cu toate că oficialitățile au anulat vînzarea declarînd, în septembrie 1922, așa cum era normal, acel pămînt expropriat, notarul a continuat să brutalizeze și să amenințe pe țăranii îndreptățiți pînă în primăvara lui 1924[23].

Ilegal, și deci în detrimentul țărănimii, s-a procedat și în cazul moșiei expropiate de la Teodor Zicy, din hotarul comunei Marghita, de 613 iugăre din care, după insistențe și intervenții prin mijlocirea unor avocați hrăpăreți, țăranilor din Marghita și Abramul de Jos li s-au repartizat doar 361 iugăre, restul de 252 iugăre, declarate rezervă statală, fiind arendate, ilegal, de către agronomul regional, mituit, desigur, unui comerciant evreu numit Moise Mann din localitate. În plus, la un moment dat, e drept că pentru scurtă vreme, țăranii au fost obligați să predea și cele 280 iugăre de teren arător atribuit lor altui comerciant evreu[24]. În numele acestora țăranul fruntaș Budar Ilie se adresa autorităților pe cale publicitară, spunînd, așa cum am arătat altădată, că în nici un caz ei nu vor ceda pămîntul. „Un lucru să se știe. Noi nicicînd nu vom înapoia pămînturile primite pentru care am așteptat atît de mult, ne-am vărsat sîngele, și ne-am cheltuit paralele. Mai bine vom muri lîngă ele apărîndu-le. Noi fără pămînt suntem vagabonzi, cerșetori. Iar decît așa mai bine morți“[25]. Mari nemulțumiri stîrneau printre țărani omiterile și excluderile unor îndreptățiți de la împroprietărire. Ei au continuat să asalteze timp de 10—15 ani după aplicarea împroprietăririi, organele județene și centrale cu cererile lor. Așa, de exemplu, la 13 aprilie 1929, un grup de țărani din Buduslău cereau Ministerului Agriculturii să revizuiască lucrările de reformă agrară din comuna lor. „În anul 1920 și 1922 partea moșiei Abației Mölk a fost expropriată pentru îndreptățiți“, arătau țăranii. „Atunci însă au intervenit cei interesați în chestie, și așa numiții delegați ai noștri, care ar fi trebuit să apere interesele noastre, au declarat că noi nu avem nevoie de pămînt. Cu toate că noi am protestat, aceasta nu a fost luată în considerare și s-a acceptat, de adevăr, că poporul nu are nevoie de pămînt. Astfel, în loc de pămînt, unii, dintre care și delegații, au primit ceva, iar noi am rămas fără pămînt“ spuneau țăranii în încheiere[26].

---

22 *Ibidem*

23 *Ibidem*, 1924, nr. 4, p. 4.

24 *Ibidem*, 1923, nr. 40, p. 2.

25 *Ibidem*

26 Arhivele Statului din București, *fond Reforma agrară din Bihor*, dos. 64, f. 212.

https://biblioteca-digitala.ro

În anul următor, la 26 iulie 1930, ţăranii din comuna Cheţ înaintează un memoriu mai amplu ministerului, unde arătau pe larg felul în care anumiţi funcţionari de stat i-au excrocat, profitînd de naivitatea lor. În memoriu se arată cum în preajma elaborării legii de reformă agrară din 1921, mai mulţi ţărani din Cheţ, dornici de a intra mai repede în stăpînirea pămîntului ce li se cuvenea, sfătuiţi de notarul din sat, după ce s-au împrumutat de la un consorţiu (bancă), cu patru milioane de lei, au cumpărat, cu bani grei, o mare parte a moşiei Susanei Károly (409 iugăre) pe care o ţineau în arendă forţată din 1919. Consorţiul se substituise, astfel, cu acordul ţăranilor, organelor de expropriere şi împroprietărire. Dar pentru împrumutul acordat ţăranilor acestuia îi revenea recolta din 1922 de pe pămîntul cumpărat, precum şi intravilanele, maşinile şi inventarul de animale, uneltele agricole şi materialul lemnos.

Pe lîngă aceasta, prin diferite maşinaţiuni, atunci cînd pămîntul cumpărat se împarte între ţărani, notarul „mijlocitor" al împrumutului arătat, îşi rezervă sieşi şi pretorului din Marghita, în dauna ţăranilor fireşte, 80 iugăre, vînzînd, în plus, cu de la sine putere, comerciantului Feldmesser Francisc, cu 80 000 lei, alte 80 de iugăre. După mai multe decizii schimbătoare, aşa cum arătau ţăranii în memoriul lor, pămîntul cumpărat de săteni a fost însă expropriat definitiv de către Comitetul agrar. Astfel că de la ţăranii cumpărători, dintre care mulţi erau îndreptăţiţi la împroprietărire, pămîntul ce li se cuvenea de drept, a fost luat de către agronomul Eracle Mironescu şi dat în arendă unor comercianţi evrei. După ce exposesionaţii intervin la minister cu mai multe petiţii acesta hotărăşte, abia la 15 iunie 1929, ca ţăranilor păgubiţi să li se revîndă, în rate, o parte din terenurile ce li s-au luat, cu cîte 1 000 lei iugărul, menţionînd, în acelaşi timp, că lui Feldmesser i se aprobă cumpărarea a 20 iugăre din cele 80 iniţiale. La 2 iunie 1930 membrii comisiei de ocol pentru expropriere vin în Cheţ şi predau loturile ţăranilor cumpărători. Aceştia sunt, însă, în continuare nemulţumiţi pentru faptul că Feldemesser, deşi nu se ocupă de agricultură, rămîne mai departe proprietar al celor 20 iugăre, solicitînd exproprierea sa. „Statul va trebui să ia măsuri urgente pentru ca negustorul afacerist, arătau ţăranii în memoriul lor către minister, să nu cumpere . . . , cu fraudă şi cu mită, pămînturile lipsiţilor, orfanilor războiului şi al văduvelor şi invalizilor de război cu preţ derizoriu"[27]. Împotriva aceloraşi proceduri, practicate precum se constată şi în alte sate, protestează în primăvara lui 1930 un grup de 25 de locuitori ai satului Abramul de Jos, netrecuţi în tabelul de împroprietărire. În memoriul trimis ministrului agriculturii la 9 martie 1930 ei arătau că, deşi îndreptăţiţi la împroprietărire ca participanţi la război, organele de împroprietărire au „omis" să-i împroprietărească, în timp ce pămîntul destinat ca rezervă a statului, cultivat în acel moment de agronomul regional, este folosit ca „teren de exploatare lacomilor care

[27] *Ibidem*, f. 69, f. 21—22.

https://biblioteca-digitala.ro

au năpădit asupra lui“[28]. Există, însă, și cazuri, și nu puține, de petiționare individuală. Amintim, dintre foarte multe altele, pe cel al lui Salardi Emerik din comuna Mișca, lipsit complet de pămînt și cu soție si 10 copii, care solicită, fără succes de altfel, printr-un memoriu trimis ministrului la 20 ianuarie 1930, să fie împroprietărit cu 14 iugăre din rezervele statului[29].

Cererile țăranilor nu se limitau aici. Ele vizau și un alt aspect, cel al prețului plătit pentru pămîntul atribuit prin împropietărire. Încîntați inițial de eșalonarea plătirii acestuia pe o lungă perioadă de timp, la început pe 20 apoi 10 ani, cîteva recolte proaste, impozitele și anii de secetă ce au urmat, i-au convins pe unii dintre țărani că, în ciuda conversiunii datoriilor agricole din anii 1931—1934, nu vor putea plăti prea ușor prețul pămînturilor primtie. În aceste cazuri ei au procedat la trimiterea altor cereri și memorii Ministerului agriculturii, solicitînd micșorarea prețurilor pămînturilor cultivabile sau a locurilor de case atribuite lor. Așa a procedat un grup de 11 din cei 83 țărani din Ciutelec, împroprietăriți cu locuri de casă, care la 26 martie 1936 trimiteau Ministerului Agriculturii un memoriu solicitînd reducerea prețului pentru locurile de casă primite și amînarea plătirii ratelor. „Domnule ministru, înțelegem să plătim aceste locuri de casă și vrem să plătim dar azi suntem în situație de a nu putea plăti“, arătau țăranii. Și mai departe: „recolta anului trecut a fost minimă și suntem siliți a cumpăra piine la luarea recoltei noi. Dar și prețul este exagerat căci și în circulațiune (vînzare liberă — n.n.) aceste locuri trec cu o sumă mai mică. Cu onoare vă rugăm ca să binevoiți a lua dispoziție ca să ni se mai reducă prețul acestor locuri. După părerea noastră acest preț cade în conversiune, dar agenții de urmărire trec peste prevederile acestei legi ... Cu onoare vă rugăm întrucît punctul nostru de vedere este just, a dispune încasarea cu respectarea dispozițiunilor legii de conversiune. Vă rugăm, Dle ministru, în tot cazul de a ne acorda o păsuire pînă după ridicarea recoltei din anul curent“[30]. La 17 aprilie 1936, ministerul aprobă reducerea prețurilor pentru locuri de casă, așa cum solicitaseră cei 11 țărani. Gestul acesta încuraja și ce ceilalți 72 împroprietăriți cu locuri de casă, care începură și ei să pretindă și pentru ei aplicarea aceleiași măsuri. În numele lor primarul din Ciutelec, Paul Șt. Băliban adresează în acest sens ministerului, o cerere. „Îndreptățiții la locurile de casă din comuna Ciutelec or primit locurile de casă din pămîntul arător al domnului Wertheimstein din Ciutelec, la o depărtare de trei km de comună“ arăta el. „Azi, pentru achitarea în întregime a costului ... peste un loc de casă li se cere suma exagerată de 2 410 lei. În numele acestor îndreptățiți necăjiți care sunt în o stare materială sub orice critică, vă rog binevoiți a reduce costul lor la suma cea mai minimală posibilă“, arăta Băliban. Și în continuare, motivîndu-și

[28] *Ibidem*, dos. 64, f. 32.
[29] *Ibidem*, f. 64.
[30] *Ibidem*, dos. 61, f. 1—2.

https://biblioteca-digitala.ro

solicitarea, „Aceasta o cer în baza motivelor că acestea locuri de casă sunt luate din pămîntul arător: sunt la o distanță de 3 km de comună, și în baza că e nedreptate strigătoare la cer ca, în o comună mică rurală, pentru 300 stînjeni să se pretindă sumai de 2 410 lei, cum o cer și pentru a liniști spiritele prea agitate“[31]. La 11 decembrie 1936 Ministerul agriculturii soluționa cererea lui Băliban, dispunînd reducerea prețurilor tuturor locurilor de casă din Ciutelec la 1 500 de lei[32].

Dacă în privința prețurilor autoritățile erau mai îngăduitoare, aprobînd în multe cazuri reducerea lor, așa cum cereau țăranii, în ceea ce privește solicitările de pămînt ele s-au dovedit în majoritatea cazurilor „neînduplecate“. Și făceau acest lucru cel mai adesea în primul rînd din lipsa unor terenuri disponibile, iar mai rar din motivul că funcționarii locali, escamotînd adevărul, tăinuiau pur și simplu întinderile suprafețelor aflate încă în rezerva statului. Nu este mai puțin adevărat că o bună parte dintre aceste rezerve au rămas din 1925 la dispoziția „Camerei de agricultură“ din Bihor, creată în scopul ajutorării micilor agricultori, prin „emularea“ cunoștințelor și metodelor moderne, înaintate, de sporire a producției agricole și de creștere a animalelor, cele mai însemnate și se pare că mai eficiente dintre mijloacele folosite de această instituție fiind expozițiile de produse agricole și animaliere. Semnalăm, astfel, că una dintre expoziții a avut loc la Marghita, în 9 octombrie 1927, cu participarea ministrului agriculturii Constantin Argetoianu și a altor personalități din București și Oradea. Cu acea ocazie în piața comunală, de la o tribună improvizată, oficialii, sosiți la fața locului cu două „autobuse speciale“, au rostit cuvîntări, au făcut promisiuni (organizarea unui tîrg pentru export, reducerea taxelor de transport pentru produsele agricole și pentru animale, organizarea unor ferme model etc.), s-au atribuit medalii pentru cei mai buni agricultori și crescători de animale din comunele Abrămuț, Albiș, Chiraleu, Chișlaz, Crestur, Dernișoara, Ghenetea, Margine, Petreu, Poclușa etc.[33]. Filantropia statală, izvorîtă din eforturile conștiente și binevoitoare ale unor personalități progresiste, hotărîte să contribuie la consolidarea economică a țărănimii și prin aceasta, firește, la prosperitatea generală, era contrabalansată, parcă, de alte aspecte, mai puțin plăcute, și mai ales cu efecte contrarii, dar crescute pe neașteptate din nevoile pecuniare obștești ale aceleiași țărănimi, dornică desigur, să achite cu promptitudine prețul pentru pămîntul acordat. Este vorba, în concret, de activitatea unor cămătari ce agrava, prin împrumuturile cu dobînzi oneroase, situația și așa destul de precară mai ales a țăranilor împroprietăriți. Dintre cei mai însemnați amintim doar pe frații Iuliu, Ladislau și Eugen Böhm, din Sărsig, ce activau, cu profituri enorme,

[31] *Ibidem*, f. 67.

[32] *Ibidem*

[33] *Cuvîntul plugarului, organ de propagandă agricolă* (Oradea), 1927, nr. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

mai ales în plasele Marghita și Săcuieni. Împotriva lor țăranii au înintat, la începutul lunii iunie 1931, o plîngere către prefectul județului Bihor și, ca urmare, acesta a dispus primpretorului din Săcuieni să facă o inspecție în zonă" și să ia măsuri: acesta s-a deplasat la sfîrșitul lunii iunie prin cîteva sate și din declarațiile luate de la 15—20 de țărani s-a constatat că frații Böhm au operat în 25 de comune românești din plasele Săcuieni și Marghita, punîndu-i pe țăranii cărora le dădeau să semneze polițe în alb, pe care, apoi, desigur, le falsificau[34]. Pentru fapta lor, la 23 sept. 1931, doi dintre cei trei frați au fost judecați și condamnați la 3 luni închisoare și 4 000 lei amendă[35]. Activitatea lor cămătărească va continua, însă, și anii 1932—1933, ei intrînd acum în conflict puternic cu întreaga obște a locurilor din satul în care trăiau[36].

Efectul activității cămătărești, ca de altfel al mai multor „calamități" ce se abăteau asupra țărănimii, era favorizat de menținerea stării de provizorat a împroprietăririi, sesizată, de altfel, de mai multe ori în rapoartele pretorului din Marghita către prefectul din Oradea. La 28 februarie 1931, bunăoară, pretorul raporta prefectului că în comunele plasei sale pămîntul nu este întăbulat pe numele împroprietăriților, obligați, din această cauză, să plătească rentă anuală în loc să-și achite ratele prețului de despăgubire fixat pentru loturile atribuite. „Cu ocazia inspectării făcute în aceste comune, arăta pretorul, am constatat o disordine absolută în chestiunile de reformă agrară; și anume, deși lucrările de împroprietărire sunt complet terminate, totuși părțile nici azi nu au intervenit pentru întăbularea dreptului de proprietate, iar impunerile, atît către stat cît și către comună după aceste terenuri sunt așa de încurcate încît nu se poate absolut de loc clarifica situația". Și mai departe: „în baza acestei stări li se pretinde și pe mai departe împroprietăriților de a achita arenda acestor terenuri, atunci cînd această arendă ar putea fi achitată direct în prețul de cumpărare către stat. Pentru eliminarea acestei stări care nu poate continua pînă la infinit am ... invitat pe domnii notari pentru a le explica locuitorilor interesați să ceară transcrierea dreptului de proprietate"[37]. Operația odată făcută e firesc că statul și-ar fi putut încasa anuitățile iar țăranii folosi netulburați pămîntul primit.

---

[34] S-a ajuns astfel, bunăoară, ca un țăran din Sărsig, pe nume Gheorghe Fürtüș, care a împrumutat de la acești cămătari 10 000 lei, să le datoreze, după trei ani, 725 000 lei (*Gazeta de vest*, 1931, nr. 554, p. 4).

[35] *Gazeta de vest*, 1931, nr. 54, p. 4.

[36] În 28 decembrie 1932, pentru că frații Böhm refuzau să plătească obștei o sumă de 4 000 lei, reprezentînd taxa de pășunat pentru cele 60 de oi ale lor, țăranii din Sărsig, cu acordul autorităților publice, sechestrează casa de fier în care aceștia își țineau banii și iau de acolo suma cuvenită comunei (*Gazeta de vest*, 1931, nr. 638, p. 4).

[37] Arhivele Statului din Oradea, fond *Prefectura. Cabinetul prefectului*, dos. 36, f. 7—8.

https://biblioteca-digitala.ro

În ciuda acestor impedimente şirul de legi elaborate în urma celor de reformă agrară din 1921, urmînd, în general, să contribuie la ameliorarea stării precare a ţărănimii împropritărite, şi-au făcut simţit efectul şi în această zonă a Bihorului, gospodăriile ţărăneşti întemeiate prin împroprietărire devenind treptat unităţi viabile şi suficient de statornice în structura agricolă locală. Se proba, astfel, aşa cum afirma un organ de presă străin, că reforma agrară din 1921 este o adevărată operă de „reconstrucţie şi consolidare . . ., de revoluţie paşnică în viaţa naţiunii române“[38].

[38] *New-York-Tribune* (apud *Tribuna*, 1921, nr. 22, p. 1).

https://biblioteca-digitala.ro